

Міністерство освіти і науки України
Волинський національний університет імені Лесі Українки

М. І. Карлін

Фінансові системи країн Америки

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
як навчальний посібник для студентів вищих навчальних за-
кладів

ВД «Богдан»
Тернопіль 2010

Рецензенти:

І.М. Вахович, доктор економічних наук, професор, директор Інституту бізнесу і управління Луцького національного технічного університету;

І.О.Лютий, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту Київського національного університету імені Тараса Шевченка

О.М. Сохацька, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансового інжинирінгу Тернопільського національного економічного університету.

Карлін М.І.

Фінансові системи країн Америки: навчальний посібник. — К.: «Богдан», 2010. — 300 с.

ISBN

У посібнику аналізуються складові фінансових систем країн Північної, Центральної та Південної Америки: США, Канади, Мексики, Бразилії, Аргентини, Венесуели, Чилі, Куби, інших країн. Значну увагу приділено особливостям реформування тих фінансових систем латиноамериканських країн, де зараз відбувається відхід від неоліберальних принципів функціонування економіки.

Для студентів-економістів, які вивчають курси «Фінанси зарубіжних країн», «Міжнародні економічні відносини», для студентів-міжнародників, які вивчають курси «Міжнародні фінанси», «Міжнародні валютно-кредитні відносини», спецкурси з фінансових систем окремих країн Америки, для студентів-географів, які спеціалізуються на вивченні економічної географії.

ISBN _____ ©М. І. Карлін, 2010

© „Богдан», 2010.

Передмова

Недостатній рівень ефективності реформування фінансової системи України після 1991 р. вимагає вивчення досвіду удосконалення фінансової системи як високорозвинутих країн, так і країн, що розвиваються. В цьому плані цікавим буде дослідження особливостей фінансових систем країн Америки, насамперед високорозвинутих (США і Канади), а також нових індустріальних (Мексика, Бразилія, Чилі, Аргентина).

Найбільш загальною тенденцією у розвитку фінансів, яка особливо яскраво проявилась в останні десятиліття, є перетворення фінансової системи в самостійну інфраструктурну галузь, яка справляє все більш помітний вплив на економічну ситуацію в кожній окремій країні і в світі в цілому.

Про масштаби цієї галузі свідчить той факт, що із 10 найбільших компаній світу половина належить до фінансового сектору.

Кожний із трьох фінансових секторів — бюджетно-податковий, банківський і небанківський — набувають все більш складнішу структуру і технологію, яка інтегрує їх дійсно в єдину фінансову систему. При цьому основним зв'язуючим інфраструктурним елементом, як і раніше, виступає фінансовий ринок, структурований по строках і видах фінансового продукту, причому роль його постійно посилюється.

Фінансова система під дією динамічно зростаючих фінансових ринків стала інтегрованою фінансовою галуззю, де тісно взаємодіють бюджетні, банківські і небанківські фінансові інститути. Із скромного посередника фінанси перетворились у вирішальний фактор розвитку економіки, стали в значно більшій мірі визначати хід і динаміку економічного розвитку перш за все в країнах, які вступили в еру постіндустріального розвитку, насамперед в США.

В теоретичному плані до сьогодні не з'ясована сутність і складові фінансової системи країни, як економічної категорії. В зарубіжній економічній літературі фінансову систему країни інколи розглядають як сукупність всіх відносин, пов'язаних з використанням грошей, тобто включаючи в фінансову систему і грошово-кредитну систему. В українській економічній науці більшість вчених розмеж-

овують фінансову і грошово-кредитну систему країни. Виходом з цієї ситуації, на думку автора даного посібника, може стати використання двох підходів:

1) розгляд фінансової системи країни в широкому розумінні слова, що включає в себе і грошово-кредитну систему (як економічної категорії); 2) розгляд фінансової системи країни, як навчального курсу (у вузькому розумінні слова). Оскільки складові фінансової системи країни в широкому розумінні слова в Україні вивчаються окремо на кожному курсі при підготовці студентів-економістів, то в якості складових окремого навчального курсу «Фінансова система країни» доцільно розглядати такі: 1) державні (суспільні) фінанси; 2) фінанси підприємств (суб'єктів господарювання); 3) страхування; 4) фінанси домогосподарств; 5) фінансовий ринок. Вважаємо, що запропонований нами підхід до розгляду фінансової системи країни дозволить краще зрозуміти особливості фінансових відносин будь-якої країни.

В українській фінансовій науці поки відсутні комплексні дослідження фінансових систем країн Америки, що вимагається сучасними реаліями, оскільки українські підприємства і фірми все активніше виходять на ринки країн Америки, в першу чергу на ринки країн Латинської Америки. Тому студенти-економісти і міжнародники повинні володіти знаннями про особливості функціонування фінансових систем цих країн. Специфікою функціонування фінансів країн Латинської Америки є надмірний вплив політики на економіку, а також вплив армії на функціонування політичних систем цих країн.

Багато вчених-економістів (в тому числі й автор даного посібника) та політологів нашої країни вважають, що Україна поступово рухається до так званої латиноамериканської моделі розвитку, тому важливо розібратися на прикладі країн Латино-Карибської Америки, що собою представляє ця модель, її фінансова складова, її проблеми і перспективи.

Автор висловлює глибоку подяку рецензентам та співробітникам кафедри державних фінансів Волинського національного університету імені Лесі Українки за допомогу у підготовці посібника, насамперед Р.Й. Чайковському, Н.М. Бобох та старшому лаборанту Ю. В. Строщок за технічну допомогу при підготовці посібника до друку.

Автор буде вдячний за конструктивну критику, яка сприятиме покращанню змісту і структури посібника. Всі побажання та зауваження можна надіслати за адресою: 43000, м. Луцьк, проспект Волі, Волинський національний університет імені Лесі Українки, економічний факультет, завідувачу кафедри державних фінансів, д. е. н., проф. Миколі Івановичу Карліну.

Передмова

ЧАСТИНА I. ФІНАНСОВІ СИСТЕМИ КРАЇН ПІВНІЧНОЇ АМЕРИКИ

Розділ 1. Фінансова система Сполучених Штатів Америки

1.1. Загальні основи побудови та функціонування фінансової системи країни

1.2. Досвід США у фінансуванні аграрного сектору економіки

1.3. Податкова система США

1.4. Фінанси штатів і місцевих органів влади

1.5. Особливості розробки бюджету розвитку міста в США

1.6. Механізми здійснення облігаційних позичок під майбутні доходи територіальними утвореннями в США

1.7. Особливості діяльності та структура податкової служби в США

1.8. Фінанси домогосподарств

1.9. Фінанси підприємств і некомерційних організацій

1.9.1. Особливості фінансів державних підприємств

1.9.2. Фінансові особливості розвитку холдингів та промислово-фінансових груп в США

1.9.3. Фінанси недержавних підприємств (на прикладі компанії Dow Chemical)

1.9.4. Фінанси некомерційних організацій

1.10. Особливості управління дефіцитом бюджету та державним боргом в США

1.11. Фінанси пенсійної системи та шляхи її реформування

1.12. Проблеми фінансового ринку і сучасної фінансової політики в США та можливі її наслідки

Завдання і запитання для самоперевірки

Розділ 2. Фінансова система Канади

2.1. Загальні основи побудови та функціонування фінансової системи країни

2.2. Особливості реформування фінансової системи Канади

2.3. Об'єднання муніципальних утворень та їх фінансів в Канаді як засіб підвищення ефективності надання муніципальних послуг.

2.4. Податкова система Канади

2.5. Фінанси пенсійної системи Канади

2.6. Фінанси домогосподарств

2.7. Інтеграція економік США і Канади: проблеми і перспективи для фінансової системи Канади

Завдання і запитання для самоперевірки

Розділ 3. Фінансова система Мексики

3.1. Загальні основи побудови та функціонування фінансової системи країни

3.2. Особливості реформування фінансової системи країни

3.3. Державні видатки як інструмент економічної політики уряду Мексики

3.4. Особливості фінансів штатів в Мексиці

3.5. Вплив колективних трансфертів міграційного капіталу на місцеві фінанси

3.6. Економічне зростання і вплив на нього фінансової системи країни

3.7. Вплив членства Мексики в НАФТА на фінансово-економічну систему країни

Завдання і запитання для самоперевірки

ЧАСТИНА II. ФІНАНСОВІ СИСТЕМИ КРАЇН ТА ЗАЛЕЖНИХ ТЕРИТОРІЙ ПІВДЕННОЇ ТА ЦЕНТРАЛЬНОЇ АМЕРИКИ

Розділ 4. Фінансова система Бразилії

4.1. Загальні основи побудови та функціонування фінансової системи країни

4.2. Особливості реформування фінансової системи Бразилії

4.3. Податкова система країни: проблеми і перспективи

4.4. Особливості залучення іноземних інвестицій в Бразилію та їх результативність

4.5. «Етаноловий проект» США та роль в ньому Бразилії

Завдання і запитання для самоперевірки

Розділ 5. Фінансова система Аргентини

5.1. Загальні основи побудови та функціонування фінансової системи країни

5.2. Фінанси пенсійної системи в Аргентині

5.3. Особливості та результати реформування фінансової системи в Аргентині

5.4. Державний борг Аргентини: причини, проблеми, перспективи оптимізації

5.5. Фінанси домогосподарств

Завдання і запитання для самоперевірки

Розділ 6. Фінансова система Венесуели

6.1. Загальні основи побудови та функціонування фінансової системи країни

6.2. Націоналізація енергетичного сектору і фінансова система Венесуели

6.3. Стратегія та фінансові проблеми розвитку нафтовидобувного сектору Венесуели

Завдання і запитання для самоперевірки

Розділ 7. Фінансова система Уругваю

7.1. Загальні основи побудови та функціонування фінансової системи країни

7.2. Особливості податкової системи Уругваю

7.3. Податкова реформа в Уругваї

7.4. Особливості реформування фінансової системи лівоцентристським урядом в 2004–2008 р.р.

Завдання і запитання для самоперевірки

Розділ 8. Фінансова система Парагваю

8.1. Особливості побудови та функціонування фінансової системи країни

8.2. Фінансово-економічна політика Ф. Луго

Завдання і запитання для самоперевірки

Розділ 9. Фінансова система Гайани

9.1. Особливості становлення фінансової системи країни

9.2. Специфіка розвитку фінансової системи Гайани в кінці ХХ на початку ХХІ століття

Завдання і запитання для самоперевірки

Розділ 10. Фінансова система Болівії

10.1. Особливості побудови та функціонування фінансової системи країни в сучасних умовах

10.2. Фінансові особливості націоналізації нафтогазової галузі Болівії до Є. Моралеса і при ньому

Завдання і запитання для самоперевірки

Розділ 11. Фінансова система Колумбії

11.1. Особливості побудови та функціонування фінансової системи країни

11.2. Фінансово-економічна політика А. Урібе: проблеми і перспективи

Завдання і запитання для самоперевірки

Розділ 12. Фінансова система Перу

12.1. Загальні основи побудови та проблеми функціонування фінансової системи країни

12.2. Фінансові причини розвитку наркобізнесу в Перу та його наслідки

12.3. Особливості стимулювання залучення іноземних інвестицій в Перу

12.4. Фінансові засади приватизації в Перу та їх вплив на залучення іноземних інвестицій

Завдання і запитання для самоперевірки

Розділ 13. Фінансова система Чилі

13.1. Загальні основи побудови та функціонування фінансової системи країни

13.2. Особливості реформування фінансової системи країни А. Піночетом

13.3. Пенсійна реформа в Чилі та її вплив на фінансову систему країни

13.4. Особливості функціонування податкової системи країни

13.5. Результати реформування фінансової системи Чилі у 70–90-ті роки ХХ ст. та на початку ХХІ століття

Завдання і запитання для самоперевірки

Розділ 14. Фінансова система Нікарагуа

14.1. Загальні основи та проблеми функціонування фінансової системи країни та вплив на неї різних політичних сил

14.2. Результати реформування фінансової системи урядом Д. Ортеги

Завдання і запитання для самоперевірки

Розділ 15. Фінансова система Панами

15.1. Особливості функціонування фінансової системи Панами

15.2. Проект розширення панамського каналу та можливі його інвестори

Завдання і запитання для самоперевірки

Розділ 16. Фінансова система Республіки Куби

16.1. Загальні основи побудови та функціонування фінансової системи країни

16.2. Особливості реформування фінансової системи Куби

16.3. Особливості державного фінансового регулювання розвитку туризму на Кубі

16.4. Результати і проблеми реформування фінансової системи країни

Завдання і запитання для самоперевірки

Розділ 17. Фінансова системи Домініки

17.1. Загальні основи побудови та функціонування фінансової системи країни

17.2. Особливості реформування фінансово-економічної системи Домініки

Завдання і запитання для самоперевірки

Розділ 18. Фінансова система Антигуа і Барбуди

18.1. Загальні основи функціонування фінансової системи країни та вплив на неї політичних партій

18.2. Фінансова програма UPP на 2004-2009 рр. та деякі результати її реалізації

Завдання і запитання для самоперевірки

Розділ 19. Особливості фінансових систем окремих країн та залежних територій Латино-Карибської Америки

19.1. Особливості фінансової системи Коста-Ріки

19.2. Особливості фінансової системи Гватемали

19.3. Особливості фінансової системи Еквадору

19.4. Особливості фінансової системи Барбадосу

19.5. Особливості фінансової системи Бермудських островів

19.6. Особливості фінансової системи Сальвадору

19.7. Особливості фінансової системи Кайманових островів

19.8. Особливості фінансової системи Багамських островів

19.9. Особливості фінансової системи Монсеррата

19.10. Особливості фінансової системи Сент-Кітсу і Невісу

19.11. Особливості фінансової системи Тринідаду і Табаго

19.12. Особливості фінансової системи Гренади

19.13. Особливості фінансової системи Нідерландських Антильських островів

19.14. Особливості фінансової системи Британських Віргінських островів

Завдання і запитання для самоперевірки

Список використаної та рекомендованої літератури

Додатки

РОЗДІЛ 1.

ФІНАНСОВА СИСТЕМА СПОЛУЧЕНИХ ШТАТІВ АМЕРИКИ

1.1. ЗАГАЛЬНІ ОСНОВИ ПОБУДОВИ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕРЖАВНИХ ФІНАНСІВ КРАЇНИ

США є президентською республікою. Глава держави й уряду — президент, що обирається на 4 роки і згідно з конституцією не може претендувати більш ніж на 2 терміни. Президент країни має значний вплив на формування і використання федерального бюджету. У той же час окремі штати самостійно розробляють і використовують свої бюджети. Про види державних витрат в США можна довідатися з таблиці 1.1.

Таблиця 1.1.1.

Загальні державні витрати США по основних категоріях, % ВВП*

Роки	Всього	Оборона і міжнародні виплати	Процентні виплати	Федеральні виплати громадянам		Інші федеральні витрати	Витрати штатів і місцевих органів влади за рахунок власних джерел
1950	22,7	6,7	1,8	0,3	4,7	2,1	7,0
1955	24,7	11,4	1,3	1,1	2,5	1,1	7,3
1960	26,2	9,9	1,5	2,2	2,5	1,9	8,2
1965	26,5	8,1	1,5	2,5	2,3	3,0	9,1
1970	29,5	8,5	1,5	3,6	2,8	3,0	10,1
1975	32,0	6,0	1,5	5,0	4,9	3,9	10,7
1980	31,3	5,4	1,8	5,5	4,7	4,2	9,7
1985	32,5	6,5	2,9	6,2	4,1	2,9	9,9
1990	32,5	5,5	3,1	6,2	4,0	3,0	10,7

* The Budget For Fiscal Year 2006, Historical Tables Wash, 2005, p. 306.

1995	31,6	3,9	3,2	7,0	5,0	1,6	10,9
2000	29,2	3,2	2,2	6,4	4,5	2,1	10,8
2001	29,7	3,2	2,1	6,6	4,6	2,1	11,1
2002	30,8	3,6	1,8	6,8	5,2	2,2	11,4
2003	31,3	3,9	1,6	6,9	5,4	2,3	11,2
2004	30,9	4,2	1,6	6,8	5,3	2,2	10,8

Структура державних видатків США в 2005 р. (по відношенню до ВВП країни була наступною: видатки на охорону здоров'я — 6,8%, на освіту — 5,7%, на оборону — 4,0%, на пенсійне забезпечення — 7,5%, на обслуговування державного боргу — 1,8%.

Бюджетну систему США (як інших федеральних держав) утворюють три ланки:

- 1)федеральний бюджет;
- 2)бюджет членів федерації (штатів);
- 3)місцеві бюджети, які не входять у склад федерального бюджету.

Структура федерального бюджету США

У США федеральний бюджет складається з 2-х частин:

- 1) урядовий бюджет;
- 2) довірчі фонди (траст-фонди).

За рахунок урядового бюджету фінансуються загальні економічні і соціальні програми, що позитивно впливає на економіку США. Так, 1 долар федеральних капітальних вкладень дає приріст 2 дол. капітальних вкладень у приватний сектор.

Сумарні витрати федерального бюджету США становили 20,1% ВВП у 1997 р., а в 2003 р. вони склали 18,8%, тобто скоротилися.

Довірчі фонди мають цільовий характер і більшість з них пов'язані з діяльністю галузей виробничої інфраструктури (федеральними автострадами, аеропортами, електростанціями). Доходи довірчих фондів утворюються за рахунок надходжень від використання державної власності. Статус довірчих мають також соціальні і пенсійні фонди. Вони формуються в основному за рахунок внесків працівників державного і приватного сектора, відрахувань уряду і підприємств.

Найбільш значимими є фонди соціального страхування. До основних загальнонаціональних систем (фондів) соціального страхування і забезпечення відносяться страхування по старості, з втрати годувальника і страхування здоров'я. Крім того, існує страхування по безробіттю, по тимчасовій непрацездатності і, нарешті, система державної допомоги старим, інвалідам і нужденним. На додаток до цього мають дуже урізані системи сімейних допомог, що частково фінансуються федерацією, але перебувають у віданні влади штатів і місцевих органів.

Країна є федеративною республікою, поділеною на 50 штатів і федеральний (столичний) округ Колумбію. Штати мають власні законодавчі і виконавчі органи влади, структура і компетенція яких визначається їх конституціями. Ці суб'єкти федерації автономно вирішують питання соціально-економічного регулювання. Однак штати не мають права виходу з федерації, не можуть укласти угоди з іншими штатами і міжнародні договори. Законодавчими органами штатів є двопалатні (однопалатний у Небрасці) законодавчі збори. Виконавчу владу здійснюють губернатори, більшість із яких обирається на 4 роки. Усі штати поділені на графства (3041).

Основою державних фінансів країни є федеральний бюджет США.

Ключовими статтями витрат федерального бюджету є витрати на соціальне страхування (21%), охорону здоров'я, включаючи програму медичного обслуговування «Медикер» (23%), витрати на національну оборону (19%) і забезпечення доходів населення (15%). Виплата процентів по державному боргу забирає 7% витрат федерального бюджету. На державне управління в США припадає менше 1% витрат федерального бюджету. На наукові дослідження (включаючи космічні), збереження навколишнього середовища, сільське господарство, здійснення правосуддя витрачається по 1-1,5% федерального бюджету.

Для штатів і місцевих органів влади характерні інші пріоритети витрат. Головне місце в цих бюджетах займають витрати на фінансування освіти (близько 35% витрат); 13% припадає на соціальні допомоги; 9% — на систему охорони здоров'я і розвиток транспорту; 8% — на фінансування громадської безпеки (включаючи поліцію, виправні заклади, пожежну охорону та ін.). В меншій пропорції

розподіляються витрати на забезпечення санітарних вимог і охорону навколишнього середовища, на підтримання житлового будівництва і комунального господарства, а також на інші потреби.

Спеціалісти відзначають зростання потреб на регіональному і місцевому рівнях, фінансування яких вимагає все більших витрат. Нестача цих ресурсів викликає необхідність постійного субсидування бюджетів штатів з боку федерального бюджету, а місцевих бюджетів — з боку бюджетів штатів. Основні напрями, по яких йде сприяння із федерального бюджету — це фінансування витрат на освіту, охорону здоров'я і соціальну допомогу. Це сприяння направляється в основному у найбільш відсталі чи нужденні території на програмно-цільовій основі.

Джерелом доходів для бюджетів всіх рівнів є податки. Система податків, їх структура, порядок і розміри пільг, а також інші елементи податкової політики справляють вирішальний вплив на розміри фінансових ресурсів, які залишаються у розпорядженні корпорацій і населення. В 2004 році основну частину надходжень у федеральний бюджет забезпечували податки (43%) і податки на доходи корпорацій (10%), а також податки і внески у фонди соціального страхування (39%).

Податковий податок став основним джерелом доходів федерального бюджету в 1960-ті роки, коли намітилась тенденція зниження надходжень податків на доходи корпорацій. На початок 1980-х років структура податкових надходжень стабілізувалась, і з того часу в складі надходжень федерального бюджету головне місце займає індивідуальний податок: він забезпечує в останнє десятиліття 40-50% загальних доходів федерального бюджету. Податки на прибуток корпорацій забезпечують близько 10% надходжень, ще приблизно 10% забезпечують митні збори, акцизи та інші податки. Окремо стоять відрахування у фонди соціального страхування, на які припадає 35-39% надходжень у федеральний бюджет. Із цих надходжень утворюються позабюджетні фонди, кошти яких не можуть бути використані ні на які інші цілі, крім соціальної програми.

Для бюджетів штатів характерна така структура джерел надходжень: податки на продаж забезпечують близько 30% надходжень, індивідуальні податки — до 20%, податки з корпорацій — 5%, різні збори та інші види надходжень — 16%, податки на майно — при-

близно 1% надходжень. Крім того, більше 20% надходжень в бюджети штатів утворюють перерахування із федерального бюджету в порядку фінансової підтримки, і ще приблизно 1,5% надходжень — це надходження із бюджетів місцевих органів влади.

У складі надходжень в бюджети місцевих органів влади в середньому по США податки на власність дають близько 30% надходжень, податки на продаж — 6%, різні збори та інші види надходжень забезпечують 23% і тільки 2,3% забезпечують податки з фізичних осіб і корпорацій. Крім того, приблизно третину коштів місцеві бюджети отримують від урядів штатів і ще біля 6% — від федерального уряду. При врахуванні надходжень місцевих органів влади тільки із власних джерел частка доходів від податків на власність в їхньому складі буде переважаючою — приблизно 45-46%.

Серйозною проблемою для американської економіки протягом багатьох десятиліть є дефіцит (від'ємне сальдо) федерального бюджету США.

Найбільш помітних успіхів у зменшенні бюджетного дефіциту домоглася адміністрація Клінтона в 1990-ті роки. У 1995 фінансовому році дефіцит федерального бюджету знизився до 164 млрд. дол. завдяки збільшенню податкових надходжень і повільному зростанню витрат, при цьому в окремі місяці Міністерство фінансів реєструвало активне сальдо, що стало результатом підвищення податків на високі особисті доходи. У 1995 р. витрати стабілізувалися на рівні 1994 р. У 1996 р. адміністрація Клінтона зменшила бюджетний дефіцит до 107 млрд. дол., а в 1997 р. — до 22 млрд. дол. В 1998 р., незважаючи на наслідки глобальної фінансової кризи, вперше за тривалі роки доходи федерального бюджету перевищили витрати на 69 млрд. дол. У 1999-2001 рр. профіцит бюджету зберігався, в 2001 р. він досяг 184 млрд. доларів.

В 2002-2004 рр. витрати федерального бюджету знову перевищили рівень податкових надходжень. Як зазначалося в Економічній доповіді президента 2003 р. цьому сприяли чотири фактори:

- довгострокові наслідки спаду 2001 року;
- падіння фондового ринку;
- зростання федеральних витрат на боротьбу з тероризмом;
- зростання витрат на національну безпеку.

В 2004 р. дефіцит становив 3,5% ВВП, і в 2005 р. і наступних роках тенденція перевищення витрат над доходами збереглася.

Результатом випереджуючого збільшення бюджетних витрат є зростання державного боргу. Державний борг США, що виступає зворотним боком бюджетного дефіциту, прийнято розглядати як джерело нестабільності для американської економіки і фінансової системи.

Щоб тримати зростання державного боргу під контролем в США діє законодавча процедура встановлення верхньої межі цього боргу, який не може бути перевищений без дозволу Конгресу. За період з 1960 р. до 2002 р. нараховується 69 таких рішень, прийняття яких було необхідним, оскільки борг продовжує зростати.

На початку 2003 р. Конгрес США схвалив правило, згідно з яким встановлення верхньої межі державного бюджету може проводитися в рамках процедур прийняття чергового бюджету, а не спеціальним рішенням, як це робилось до цього часу. Передбачається, що це буде сприяти зміцненню бюджетної дисципліни.

В 2006 р. державний борг США склав 9 трлн. дол., що дорівнювало 68,2% ВВП країни, а в 2008 р. цей борг зріс до 9,4 трлн. дол. США.

У 2006 р. ВВП США становив 13,20 трлн. дол., що вдвічі більше, ніж ВВП Японії і сукупний ВВП країн ЄС. За величиною ВВП на душу населення (40 100 дол.) США поступаються тільки Люксембургу (58 900 дол.). Витрати на охорону здоров'я найбільші в світі і становлять 12,7 ВВП. Країна є наймогутнішою за економічним, політичним і військовим потенціалом, на неї припадає 25% світового ВВП, 20% світової промислової продукції, понад 15% світового продовольства і більше 15% міжнародної торгівлі.

США займали в 2008 році перше місце в світі за загальними масштабами ВВП (більше 14 трлн. дол.) і третє — по ВВП на душу населення — 44 тис. доларів (після Люксембургу і Норвегії). Темпи росту ВВП в США (по 3,1% в 2005 і 2006 рр.) поступалися швидкоростучим «новим ринковим економікам» Китаю, Індії, Бразилії (8-10%) і Росії (6-7%), але помітно випереджали аналогічні показники в країнах Західної Європи і Японії (1-1,5%).

Уряд США в першій половині першого десятиріччя ХХІ ст. домігся сприятливої економічної кон'юнктури. У країні у 2004 р.

істотно знизилася інфляція — до 2,5%, відбулося здешевлення споживчого кошика, зарплата зростала на 2% щороку. Характерною ознакою стало подальше скорочення безробіття, яке у 2004 р. становило 5,5% (найнижчий рівень за останні тридцять років). При цьому на ринку праці відчувалася нестача певних категорій робочої сили. Але в 2007-2008 роках, внаслідок іпотечної кризи, ситуація в фінансовій системі країни різко погіршилася.

У США держава займається перерозподілом величезних коштів, які надходять від податків і державних зборів, спрямовуючи їх на розвиток інфраструктури (у т.ч. на будівництво швидкісних автомагістралей стратегічного значення на створення телекомунікаційних й інформаційних мереж тощо), на регулювання сільськогосподарського виробництва та зовнішньої торгівлі, на НДДКР і різноманітні військові програми (загальні витрати на проведення військових компаній в Іраку й Афганістані в 2005 р. становили 225 млрд. дол., а в наступні роки зросли ще більше).

Із часів «холодної війни» провідні позиції в економіці США належать військово-промислому комплексу. Багато галузей певною мірою пов'язані з оборонною промисловістю. Державні витрати на національну оборону були значними (понад 277 млрд. дол.), а після трагічних подій 11 вересня 2001 р. вони ще зросли (див. табл. 1.2).

Таблиця 1.1.2.

**Витрати Міністерства оборони США в 2000-2006 фін. рр.,
млрд. дол. (в постійних цінах)**

	1980	1990	2000	2004	2005
Утримання особового складу	123,6	137,8	91,9	123,4	108,8
Оперативні витрати	103,7	135,2	129,8	200,6	141,3
Закупки	73,9	107,5	60,9	86,5	79,9
НДДКР	28,0	49,2	43,4	57,5	70,2
Військове будівництво	4,6	6,9	5,7	6,4	6,2
Житлове будівництво	3,1	4,2	3,9	4,0	4,2
Інше	1,1	-0,5	6,2	7,8	0,9
Всього	338	440,3	341,9	496,1	411,5

США — найбільший експортер зброї у світі, частка країни в цьому становить майже 50%, що на 4 млрд. дол. перевищує экс-

порт зброї з Канади, Китаю, Франції, ФРН, Великої Британії, Росії разом взятих.

США мають найбільший у світі науково-технічний потенціал, який нині є вирішальним фактором розвитку економіки. Щорічні асигнування на НДДКР перевищують 250 млрд. дол. Держава фінансує приблизно 46% усіх НДР, майже цілком забезпечує виробництво найсучаснішого і дорогого обладнання. США першими створили науково-промислові і технологічні парки й поліси, які територіально об'єднували наукові дослідження і наукомісткі виробництва. Нині на території США створено вже понад 40 науково-індустріальних комплексів, у яких тісно переплетені наукові розробки і виробництво. Найбільші з них Сан-Франциско (відома «Силіконова долина»), Нью-Йорк — Нью-Джерсі, Бостон — Кембридж, Лос-Анджелес, комплекс, який займається розробленням атомної зброї у Нью-Мексико, головний космічний центр у Х'юстоні. В «Силіконовій долині» розміщено понад 2 тисячі підприємств, в основному електронної промисловості. Цей комплекс створено у 50-ті роки ХХ століття на базі Стенфордського університету (штат Каліфорнія).

Особливістю сучасного економічного розвитку США є «революція» у зростанні продуктивності праці як результат значних інвестицій у відновлення технічної бази промисловості і сфери послуг на основі широкої комп'ютеризації і використання інформаційних технологій.

Сучасна система освіти у США містить державний (переважає у початковій і середній освіті) і приватний (здебільшого у вищій освіті) сектори. У більшості штатів обов'язковим є навчання для осіб віком від 6 до 16-18 років. Термін здобування середньої освіти — 13 років (один з найдовших у світі). Понад 83% американців 25 річного віку і старші мають повну середню освіту, а 25% — повну вищу (у т.ч. 7% — з науковими ступенями). ВНЗ є у кожному штаті країни. Кількість ВНЗ перевищує 4 тис., з них 57% — приватні. Так, всесвітньо відомими ВНЗ є Гарвардський, Принстонський, Йельський, Колумбійський, Каліфорнійський, Корнельський, Чиказький університети, Массачусетський технологічний інститут тощо. У США нараховується 15 млн. студентів: 11,7 млн. навчаються у державних

ВНЗ (78%) і 3,3 млн. — у приватних (22%). Витрати на освіту в США становлять 7% ВВП.

У США створено найрозвинутішу у світі туристично-рекреаційну інфраструктуру. У готелях і мотелях кількість місць перевищує 6 млн. США отримують від туризму найбільші у світі прибутки. Щороку країну відвідують до 47 млн. рекреантів, які приносять до 60 млрд. дол. прибутку. Згідно прогнозів в 2020 р. кількість туристичних прибуттів до США складе 102,4 млн. Доходи федерального бюджету на 2009 рік передбачені в розмірі близько 3 трлн. дол., а дефіцит бюджету — 407 млрд. дол. На утримання збройних сил передбачено 500 млрд. дол. плюс 70 млрд. на війну в Іраку і Афганістані. На використання бюджетних коштів великий вплив в США здійснюють групи лобістів.

Бюджетний лобізм втілюється у кількох організаційних формах.

Перша форма — заснування позабюджетних фондів, наприклад Федерального фонду будівництва шосейних шляхів.

Друга форма — програми адресної допомоги, яка відноситься до категорії обов'язкових витрат, що здійснюються автоматично за жорстко фіксованими правилами. Це, наприклад, програми підтримання цін на сільськогосподарську продукцію.

Третя форма — виділення гранта, наприклад, від федерального уряду владі штатів, а від них — місцевим, чи гранта на дослідження якому-небудь великому університету. Представники регіональних і місцевих органів влади, а також університетів складають значну частину корпусу вашингтонських лобістів.

Четверта форма — державні позики і кредитні поруки. Перші видаються сільському господарству, будівельним підприємствам, малому бізнесу і експортерам через Експортно-імпортний банк. Цікаво, що 2/3 позик цього банку отримують сім найбільших експортерів країни.

П'ята форма — програми державного страхування, наприклад страхування врожаю сільськогосподарських культур. В 2000 р. під тиском аграрного лобі (Національної спілки фермерів) конгрес прийняв закон про зниження сільськогосподарських ризиків, який санкціонував асигнування 8 млрд. дол. на сприяння фермерам і придбання полісів страхування урожаю, що знижувало безпосеред-

ні державні витрати на ці цілі. Однак незабаром під натиском фермерів були виділені додаткові надзвичайні асигнування спочатку на 1,8 млрд. дол., а потім ще на 6 млрд. В результаті фермери з приводу однієї й тієї ж «катастрофи» отримують кошти тричі: по програмах державного страхування, по програмах приватних страхових компаній, виплати по яких на 60% складаються із коштів федерального бюджету, і до 80 тис. дол. по додаткових асигнуваннях, у випадку якщо 35% урожаю постраждали від природної стихії. З 2000 по 2006 р. сума цих виплат склала 24 млрд. дол.

Шоста форма — спеціальний проект. Це стаття в бюджетному проекті, яка жорстко закріплює фіксовану суму на фінансування конкретного проекту у виборчому окрузі зацікавленого конгресмена. Вважається, що такі проекти складають невелику частку у федеральному бюджеті. Але при цьому не враховується той факт, що багато зацікавлених груп домагаються врахування своїх інтересів ще на рівні бюджетних відділів федеральних відомств і Адміністративно-бюджетного управління при президенті США і тому не мають потреби активно використовувати конгресменів.

У 2006 р., за даними Дослідної служби конгреса, він затвердив 13 тис. спеціальних проектів на суму 67 млрд. дол., що склало 2,4% федерального бюджету.

1.2. ДОСВІД США У ФІНАНСУВАННІ АГРАРНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ

У Сполучених Штатах Америки кредитне забезпечення поєднується з системою державної фінансової підтримки розвитку аграрного сектора економіки на основі поєднання адміністративних та кооперативних засад. Бюджетні кошти, що видаються під сільськогосподарські програми, на 80 % контролює Міністерство сільського господарства США через Товарно-кредитну корпорацію (ТКК), Адміністрацію у справах фермерів (АСФ) та інші фінансово-кредитні структури. Решта коштів розподіляються через штати та місцеві органи управління.

Створена при Міністерстві сільського господарства США Адміністрація у справах фермерів (АСФ) не входить до СФК, але відіграє важливу роль у кредитуванні сільського господарства. Кредит-

ні кошти АСФ формуються з оборотного капіталу Фонду аграрно-кредитного страхування, Фонду страхування сільського житла, Фонду страхування програм аграрного розвитку, а також за рахунок бюджетних позичок і кредитів, які виділяються Міністерством сільського господарства. АСФ здійснює пільгове кредитування тих фермерів, які не можуть отримати позичені кошти без гарантійних зобов'язань.

Кредити під гарантії перевищують 50 % коштів АСФ. Вона має більш двох тисяч представників у штатах та округах країни. Рішення про виділення кредиту приймають уповноважені цих представництв після узгодження з представниками місцевого фермерського товариства. Вони контролюють ефективність використання кредиту.

Система сільськогосподарського кредиту (ССК) є основною структурою, яка протягом всієї своєї історії вирішувала одні й ті ж завдання — надання фермерам і підприємствам агробізнесу можливість отримання кредитних ресурсів на пільгових умовах; активне залучення в систему кредитування державних коштів, коштів фермерів і фермерських кооперативів, а також приватного капіталу фірм і компаній агробізнесу.

В основну групу кредитних закладів, що утворюють систему сільськогосподарського кредиту, входять: комерційні банки, страхові компанії, Система федерального кредиту (СФК), Адміністрація у справах фермерів (АСФ), Товарно-кредитна корпорація (ТКК) та інші — всього понад 800 банків і асоціацій.

Суб'єктом кредитування є фермери, фермерські кооперативи, підприємства агробізнесу, а також населення в сільських районах США. ССК були надані особливі повноваження з розвитку банківської діяльності, в тому числі отримання фінансової підтримки із федерального бюджету при вирішенні проблем реалізації державних аграрних програм.

Побудована ССК за принципами кооперативу. Ще у 1936 р. Конгрес надав їй статус федеральної агенції, з метою кредитного забезпечення потреб сільського господарства. Тому ССК має подвійний режим роботи. А крім того ССК слабо запроваджує сучасні форми роботи.

Організаційно побудована ССК як фінансовий посередник, який працює як «портфельний» кредитор чи інвестор. В останній

час ССК надано право здійснювати заставні операції. Проте ССК зазнавала збитків аж до моменту підвищення попиту на сільськогосподарську продукцію, викликане другою світовою війною, що підвищило стабільність прибутків і забезпечило виплату кредитів. В той же час допомога Уряду підтримувала фінансовий стан фермерів.

У повоєнні роки сільське господарство розвивалось повільно і циклічно. Проте в 1968 р. ССК виплатила внески держави 30-х років і стала приватною.

Кредит під нерухоме майно є, як правило, видом довгострокового кредитування (від 5 до 40 років), та іпотечним за формою. Фермер може отримати кредит, якщо закладене майно складає за вартістю (в поточних цінах) не менше 85% суми кредиту або якщо держава, у разі неплатоспроможності позичальника, гарантує повернення не менше 97 % отриманої суми. Кредити під нерухомість надаються з різною метою: купівлі ферм та сільськогосподарських угідь, машин та обладнання, худоби, реконструкції і ремонту виробничих приміщень, поліпшення земель, удосконалення інфраструктури і маркетингу та для інших цілей, пов'язаних із сільськогосподарським бізнесом.

Система сільськогосподарського кредиту (ССК) поновлюється після кризи 80-х років, під час якої були понесені значні втрати капіталів, нагромаджених з 30-х років. Законом про кредитування фермерських господарств (1987) передбачена необхідність приведення активів у відповідність до мінімального рівня капіталу, здійснення фінансування страхової програми та змінити практику надання кредитів з метою зменшення ризиків.

З метою зниження ризику банківська система згортає діяльність в аграрній сфері, однак потреба в кредитному забезпеченні зростає. Тобто подальшу роботу ССК будуть визначати зміни в роботі фінансових ринків та в діяльності самих фермерів.

У даний час ССК — це національна сітка кредитних установ і спеціалізованих сервісних організацій, яка забезпечує надходження третини всіх кредитів американським фермерам, власникам ранчо і кооперативам, власникам будинків у сільській місцевості, електро- та телефонним кооперативам, сільській водній системі.

РОЗДІЛ 9.

ФІНАНСОВА СИСТЕМА ГАЙАНИ

9.1. ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ ГАЙАНИ

Кооперативна Республіка Гайана — одна із найбільш розвинутих в Карибському басейні, найбільша за розмірами території (215 тис. кв. км) англоговна країна. Населення країни (за даними на 2003 р.) — 782 тис. чоловік, з них 51% — індійці, 41 — негри і мулати, 6 — індіанці, 2% — китайці і особи європейського походження.

Після Другої світової війни в країні почався національно-визвольний рух. Боротьбу за незалежність очолила утворена в 1950 р. Народна прогресивна партія (PPP), яка виражала інтереси індо-гайанського фермерства, сільськогосподарських робітників і торгової буржуазії. Партія виступала проти іноземного засилля і економіці країни, за виділення сільським орендарям землі. Очолив партію відомий громадський і міжнародний діяч Чедді Джаган, який багато років був її беззмінним лідером.

26 травня 1966 р. Англія була змушена проголосити незалежність Британської Гвіани, яка стала називатися Гайаною.

В період 1968-1992 рр. владу в країні утримувала партія PNS. Вона представляє інтереси афрогайанської інтелігенції, буржуазії і частини робітничого класу. Переважну більшість членів партії складають негри і мулати. У 70-ті роки ХХ ст. уряд PNS взяв курс на будівництво «кооперативного» соціалізму. Його концепція виходить з історичних, общинних традицій спільної праці, притаманної населенню Гайани. Вона передбачала спільну працю на благо всього суспільства, участь народних мас у виробництві і експлуатації природних ресурсів, в плануванні і управлінні економікою.

В 1977 р. загальна кількість кооперативів зросла до 2025, збільшилась і сума кредитів, що виділялись на їх потреби. Для підтрим-

ки кооперативного сектора функціонував Національний кооперативний банк і Кооперативне фінансове управління.

В рамках реалізації концепції «кооперативного» соціалізму можна відзначити націоналізацію в 70-ті роки ХХ ст. ключових галузей економіки: бокситовидобувної, цукрової промисловості, транспорту, земельних угідь, які належали іноземному капіталу. На базі викуплених приватних фірм і банків в 1969-1973 рр. були створені дві державні торгові корпорації, Національна корпорація комерційних банків, банк сільськогосподарського розвитку, фінансова і страхова компанії. Найважливішим кроком стала націоналізація в 1971 р. філіала канадської компанії АЛКАН «Демерара майнінг». На її основі була створена найбільша в Гайані державна бокситовидобувна компанія «Гайана боксай». На її частку припадало 80% видобутку бокситів і все виробництво глинозему в країні.

На початку 1975 р. уряд націоналізував філіал американської компанії «Рейнолдз майнз», перетворивши її в державну компанію «Бербіс майнінг ентерпрайз», яка контролювала 20% видобутку бокситів в Гайані; їй належали великі копалини бокситів і завод по переробці бокситової руди.

Таким чином, під контроль держави перейшли всі підприємства з видобутку бокситів і виробництва алюмінію. Для фінансування діяльності державних компаній була створена інвестиційна компанія «Боксайт індастрі девелопмент», яка визначила стратегію розвитку всієї галузі.

Другим важливим кроком у напрямку розвитку державного сектора стала націоналізація в 1976 р. цукрової промисловості. У власність держави перейшли всі цукрові заводи і плантації цукрової тростини англійської компанії «Буккер». На їхній базі була створена державна компанія «Гайана шугар корпорейшн».

Всього в 70-ті роки ХХ ст. були націоналізовані 32 іноземні компанії, в різних секторах економіки було створено 17 нових державних компаній. Для контролю над ними утворили Управління державних корпорацій, яке здійснювало керівництво підприємств суспільного виробництва і сфери послуг.

В результаті проведеної націоналізації Гайана перетворилась в країну із значним державним сектором економіки. Уряд втілював у життя систему п'ятирічних планів економічного розвитку. Од-

ночасно з розширенням державного сектора розвивалась система кооперативів. Керівництво PNS постійно підкреслювало, що «кооперативи повинні стати основним засобом побудови соціалізму в Гайані». У вказані роки вирішувались проблеми самозабезпечення продуктами харчування, в будівництві муніципального житла, будувались шосейні дороги і ірригаційні системи. Вводилось безплатне медичне обслуговування і освіта в школах і вузах. Учням видавались навчальні допомоги за рахунок держави.

Гайана експортувала в Україну товарів в 2001 р. на суму 14,55 млн. дол. США, в 2002 р. — 2,12, в 2003 р. — 2,22, в 2006 р. — 11,99, а за січень-жовтень 2007 р. — 30,99 млн. дол.

9.2. СПЕЦИФІКА РОЗВИТКУ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ ГАЙАНИ В КІНЦІ ХХ — НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

У другій половині 80-х — на початку 90-х років ХХ ст. відбувся відхід уряду від раніше зайнятих позицій, і набула переваги тенденція, яка характеризувалась рядом серйозних поступок місцевому і іноземному приватному капіталу. За новим інвестиційним кодексом іноземні інвестори і підприємці допускались до ключових галузей — бокситної і цукрової. Отримало поширення створення змішаних компаній для розробки природних ресурсів, включаючи нафторозвідку, видобуток алмазів, розвідку родовищ урану. Лідери правлячої партії PNS вже не говорили, що капіталізм не виправдав сподівань і, навпаки, підкреслювали слабкість державного сектора.

Повернувшись до влади у 1992 р. партія PPP основний наголос зробила на зміцненні державного сектора і більшої соціальної захищеності малозабезпечених верств населення. Стосовно місцевого і іноземного приватного капіталу вона проводила досить гнучку політику, надаючи перевагу розвитку змішаних компаній в різних секторах економіки, не відмовляючись від кредитів міжнародних фінансових організацій.

19 березня 2001 р. відбулися вибори в Національну ассамблею. Результати виборів свідчили про традиційно сталу популярність двох провідних партій країни. PPP, виступаючи в блоці з партією

CIVIC (представляє інтереси інтелігенції і середнього класу), отримала 34 місця, а партія PNS — 27 місць в парламенті.

Кінець ХХ — початок ХХІ ст. був відзначений посиленням расової і політичної напруженості в Гайані. Незважаючи на те, що вибори 1997 р. проходили під наглядом представників міжнародних організацій, таких, як ОАД, лідер PNS Д. Хойт неодноразово у засобах масової інформації і в своїх публічних виступах, називаючи їх «шахрайськими», піддавав сумніву результати. Він також відзначав, що політична боротьба все частіше набирає форму расового протистояння афрокреолів і індіців, в результаті чого він пропонував обрати на пост президента гайанця європейського походження. Часто демонстрації на підтримку партії PNS і її лідера переростали в масові безпорядки і пограбування. Нестабільність становища змусила керівництво PPP піти на переговори з опозицією.

В період 1997-2004 рр. уряд змінював курс і проводив політику, спрямовану на розвиток вільної ринкової економіки. Відбулася модернізація промисловості на базі передових технологій, важливе значення набули програми в сфері соціального страхування і охорони здоров'я. Уряд проводив реформу загальноосвітньої і вищої школи, виділив значні бюджетні асигнування на розвиток індійської культури. Всі ці заходи сприяли підйому рівня життя різних категорій громадян. Активно залучалися кошти міжнародних фінансових організацій, широкий доступ в країну отримав іноземний капітал.

Опора на прагматизм вважається сьогодні найбільш прийнятним шляхом розвитку Гайани. Такий підхід полягає, перш за все, у тісній співпраці держави, місцевого приватного капіталу і крупних іноземних компаній.

Головним завданням залишається розвиток національної економіки, яка в 80-х—початку 90-х років ХХ ст. перебувала в глибокій кризі. Багато в чому це наслідок падіння цін на світовому ринку на основні товари гайанського експорту (боксити, цукор, рис) і деформованої структури господарства, орієнтованого на постачання сировини в країни Західної Європи і США. Тому держава була змушена не тільки стимулювати, а й фінансувати розвиток експортноорієнтованих галузей обробної промисловості і сільського господарства.

З початку ХХІ ст. керівники держави орієнтуються на концепцію розвитку неоліберального типу. Економісти Гайани взяли на озброєння стратегію розвитку і досвід таких країн, які динамічно розвиваються, як Малайзія, Бруней, Сингапур. Уряд РРР проводить в життя «програму оздоровлення економіки», в результаті чого посилились позиції приватного сектора в галузях, які виробляють нетрадиційні експортні товари. Наголос робиться на розвиток середнього приватного виробництва. Одночасно знизилась податки і були надані пільги дрібним і середнім виробникам. Паралельно йде процес скорочення дотацій державному сектору і приватизація нерентабельних державних підприємств. Удоконалення існуючої соціально-економічної моделі Гайани включає в себе різке обмеження втручання держави у розвиток економіки при умові підтримки місцевого приватного сектора і особливо підприємств, які виробляють продукцію на експорт.

Разом з тим складною проблемою залишається расове протистояння в суспільстві, що може дестабілізувати фінанси країни.

Афрогайанці — негри і мулати (або креоли) — відіграють домінуючу роль в економічному і політичному житті країни. Креоли, більш освічені, ніж індійці, мають більш високий рівень життя. В цілому протягом ХХ ст. етнокультурний облік креолів зазнав значних змін в бік їх подальшої «європеїзації». Вони намагались засвоїти англійські звичаї, англійську культуру. Вплив культурних традицій Англії знайшов відображення у багатьох сферах суспільного життя Гайани — в структурі політичних партій, профспілок, системі освіти (а саме, в характері навчальних матеріалів).

Разом з тим, індогайанська буржуазія і інтелігенція займають в торгівлі і вільних професіях більш міцне становище, ніж відповідні групи креольського етносу. Соціально-етнічна диференціація, яка зберігається, заважає розвитку процесу міжетнічної інтеграції.

Помітний вплив на розвиток політичної системи Гайани справляє цілий ряд місцевих факторів, породжених культурно-етнічною гетерогенністю суспільства, традиції популізму і патерналізму. Особливу роль відіграє расовий фактор. Стосунки між афро- і індогайанцями відзначались непостійністю, а в деякі періоди й нетерпимістю один до одного. Однак зіткнень на расовому ґрунті уряду вдалось уникати. Міські афрогайанці вважають себе приналеж-

ними до більш високого і прогресивного прошарку суспільства, ніж індійські робітники і фермери. Вихідці із Індії, на їхню думку, мають низький рівень класифікації, освіти і інтелекту. В середовщі афрогайанців вкоренилось переконання про неповноцінність і нерозвинутість індійців, в силу чого вони не в змозі керувати державою.

З другого боку, індогайанці, спираючись на свою древню культуру, дотримуються патріархального способу життя і не вважають його ущербним у порівнянні з культурою афрогайанців. Індогайанці виступають проти різного роду обмежень діяльності своїх представників в різних галузях життя гайанського суспільства.

Завдання і запитання для самоперевірки

1. Які основні доходи і видатки бюджету Гайани?
2. В чому полягають фінансові основи побудови «кооперативного» соціалізму в Гайані?
3. В чому полягають фінансові результати проведення приватизації в Гайані?
4. В чому полягають фінансові особливості функціонування державного сектору в Гайані?
5. Чому в 90-х роках ХХ століття змінилася політика уряду щодо іноземних інвесторів? Що це дало Гайані?
6. Чим можна пояснити перехід Гайани на початку ХХІ століття на неоліберальну концепцію?

Відмітною рисою гватемальської програми розвитку бідного населення є більша економічна орієнтованість таких проектів — тобто подальше отримання прибутку сім'ями, родичами та близькими мігрантів на батьківщині. У цих програмах активну участь беруть фінансово-банківські інститути, консультаційні компанії, місцеві органи влади. Своєю активною діяльністю вони мають створити сприятливіший інвестиційний клімат у найбільш відсталих регіонах країни і тим самим підвищити інтерес мігрантів до залучення міграційного капіталу на створення малих приватних підприємств у різних сферах діяльності на батьківщині. Ця програма почала функціонувати недавно, і про реальний обсяг міграційного капіталу, що надійшов, ще відомо небагато. Та науковці та фахівці Міжнародної організації міграції впевнені у зростанні ролі Програми фінансування спільнот у залученні міграційного капіталу асоціацій мігрантів на цілі економічного розвитку Гватемали.

Перспективним напрямком збільшення фінансових ресурсів держави є сфера туризму, де Гватемала відома на весь світ своїми пам'ятниками культури майя (найперше — древнє місто Тікаль з його пірамідами), середньовічною столицею Антігуа з характерною іспанською колоніальною архітектурою, живописними вулканами, озерами і оригінальними ремісничими виробами.

Позитивні зміни у фінансовій системі Гватемали пов'язують з курсом нового президента Колома, який отримав перемогу у другому турі виборів 4 листопада 2007 р. (з перевагою більше, ніж у 5% голосів) і обійняв посаду 14 січня 2008 р. Новий президент Гватемали — лівоцентристський діяч соціал-демократичного типу, який завоював президентський пост з третьої спроби, причому вперше він балотувався на вищу державну посаду як кандидат від лівої коаліції, в яку входила Гватемальська національна революційна єдність. Потім він розірвав з нею, переконавшись у нежиттєздатності навіть для країни таких різких соціальних контрастів, як Гватемала, вкрай лівої, екстремальної моделі. На виборах 2003 р. Колом зайняв друге місце після О.Берже.

У своїй виборчій платформі Колом і очолювана ним партія Національний союз надії проголосили курс на глибокі соціальні перетворення в інтересах малозабезпеченого населення (більше 50% гватемальців знаходяться за межею бідності), і перш за все най-

більш безправної його частини — індіанців, на боротьбу із злочинністю, що охопила всі сторони життя гватемальського суспільства, на зміцнення його демократичних основ, регіональний розвиток країни. У той же час він домагався підтримки з боку підприємницьких кіл, виступав за зміцнення стосунків з США (де перебуває 1,2 млн. гватемальських мігрантів, які переказують солідні суми на батьківщину), іншими західними країнами за диверсифікацію зовнішньої політики країни.

Колом вважає себе послідовником революції 1944 року, спадкоємцем боротьби, яку гватемальський народ вів протягом 60 років після її поразки і рани якої ще не загоїлися. Соціальна політика, за його словами, буде основним інструментом досягнення гармонії в країні, її єдності і примирення. А це вкрай необхідно, оскільки мирні угоди 1996 року в кращому випадку виконані на одну третину, а проблеми земельної власності, беззаконня стосовно індіанців та інших малозабезпечених верств, расова дискримінація залишаються достатньо гострими. Керованість, якої він хоче добитися в Гватемалі (і чого не домоглися його попередники) неможлива без забезпечення безпеки і справедливості для населення, без ліквідації безкарності, викорінення мафіозних структур і оргзлочинності. Важливою частиною програми його уряду є забезпечення зайнятості (створення 700 тис. робочих місць), підвищення продуктивності економіки і в той же час повага до приватної власності. І знову на перше місце Колом поставив зобов'язання, які він взяв в ході кампанії перед індіанським населенням (він є єдиним із білих індіанським священиком, що надає йому особливий вплив серед індіанців).

Гватемала намагається розвивати торгово-економічні відносини не тільки з країнами Америки, а й країнами ЄС, Російською Федерацією. В останні роки важливе місце у стосунках Гватемали і Росії зайняло узгодження двохсторонньої міжурядової угоди про торгівлю і економічну співпрацю, про що особливу зацікавленість проявляла гватемальська сторона. Угода, яка надавала сторонам режим найбільшого сприяння, була особливо важливою для цукровиробників Гватемали, оскільки за угодою вдвічі зменшувалось мито на цукор — основну статтю гватемальського експорту в Росію. За рахунок цих поставок в Росію (Росія була другим імпортером гва-

темальського цукру після Південної Кореї) товарообіг між цими країнами в окремі роки, коли торгівля цукром здійснювалась на квотній основі, перевищував 100 млн. доларів. Зацікавленість була настільки великою, що змусила гватемальський уряд підписати Гватемалою узгодженого вже двостороннього протоколу про приєднання Росії до ВТО до вводу в дію вказаної угоди. Врешті-решт, незадовго до візиту В.Путіна, обидва цих документи були синхронно підписані, і торгова угода набрала чинності, що дозволило обом президентам висловити сподівання на суттєве зростання взаємного товарообігу.

В ці роки були закладені перспективи диверсифікації товарної номенклатури, в тому числі за рахунок високотехнологічної продукції, поставок російських великовантажних автомобілей, обладнання для поліції, розвитку співпраці у сфері енергетики і т.д. Гватемальська сторона висловлювала також зацікавленість у підключенні Росії до багатосторонніх проектів країн Центральної Америки, Мексики і Колумбії в рамках «плану Пуебла-Панама». Україні також важливо взяти в ньому участь.

Уряд О.Берже, закінчивши свій строк перебування у владі 14 січня 2008 р., вніс помітний внесок у розвиток співпраці з Росією, і головною подією в цьому плані він по праву вважає робочий візит в Гватемалу В.Путіна. При цьому його значення виходить за межі Гватемали і має загально регіональне звучання.

Глави обох держав виступили за підтримку поглиблення політичного діалогу, розвиток різнопланової співпраці, в тому числі в таких чутливих сферах, як боротьба з тероризмом, наркотрафіком, оргзлочинністю, воєнно-технічну співпрацю. В цій останній сфері, до речі, пропозиція «Рособоронекспорту» по модернізації гватемальської армії, втричі скороченої при адміністрації Берже, були визнані місцевими спеціалістами як найкращі серед пропозицій інших країн.

Гватемальське керівництво в ході візиту підтримало підключення російських компаній до різних проектів, серед них розвиток дорожньої інфраструктури і будівництво «сухого каналу», геотермальна енергетика, наміри РАО «ЄЕС Росії» налагодити співпрацю в галузі електроенергетики. З гватемальського боку говорилось й про перспективу співпраці в атомній енергетиці.

Поступово розвиваються економічні взаємовідносини Гватемали і з Україною. Обсяг імпорту товарів Україною з цієї країни складав (у млн. дол. США): в 2001 р. — 0,87, в 2002 р. — 4,11, в 2003 р. — 8,41, в 2004 р. — 0,46, в 2005 р. — 1,32, в 2006 р. — 4,9, в 2007 р. (за січень-жовтень) — 2,43 млн. дол. США.

Український експорт в Гватемалу складав (у млн. дол. США): в 2001 р. — 13,37, в 2002 р. — 13,99, в 2003 р. — 16,54, в 2004 р. — 19,53, в 2005 р. — 16,2, в 2006 р. — 38,68, в 2007 р. (за січень-жовтень) — 5,13 млн. дол. США.

19.3. Особливості фінансової системи Еквадору

Фінансова система країни базується на доходах від продажу нафти, ряду сільгосппродуктів (бананів насамперед). Видобуток «чорного золота» в цій невеличкій країні досягає 530 тис. барелей в день. В експорті країни нафта складає 40%. Близько 1/3 всіх надходжень в бюджет країни приносить нафтоекспорт. Обсяг експорту Еквадору в Україну складав (у млн. дол. США): в 2001 р. — 14,63, в 2002 р. — 16,63, в 2003 р. — 22,12, в 2004 р. — 19,75, в 2005 р. — 66,34, в 2006 р. — 64,21, в 2007 р. (за січень-жовтень) — 70,19 млн. дол. США.

Український експорт в Еквадор складав (у млн. дол. США): в 2001 р. — 25,79, в 2002 р. — 19,47, в 2003 р. — 18,21, в 2004 р. — 31,21, в 2005 р. — 34,24, в 2006 р. — 38,52, в 2007 р. (за січень-жовтень) — 18,76 млн. дол. США.

З 2001 р. американською фірмою «Dole» на деяких плантаціях в Еквадорі було налагоджено вирощування «натуральних» бананів, тобто бананів, вироблених без використання мінеральних добрив, пестицидів та інших хімічних препаратів.

Ще у 1971 р. в країні була створена державна нафтова компанія Comporacion Estatal Petrolera Ecuatoriana (СЕРЕ), перейменована в 1989 р. у «Petroecuador». Однак її роль у нафтовій промисловості країни була обмеженою. Частка у виробництві нафти знизилась з 58% в 2001 р. до 38% в 2005 р. внаслідок великої зношеності обладнання, нестачі інвестицій і кваліфікованих кадрів та ін. Ключові ж позиції у нафтовидобутку і експорті вуглеводородної сировини захопила американська компанія «Occidental Petroleum Corp. «

(«Оху»). Лідери індіанських організацій вже давно висловлювали незадоволення тим, що ця компанія хазяйнує в країні, наполягали на націоналізації її активів.

Під тиском народних мас тодішній президент Альфредо Паласіо змушений був заявити про реформу закону про вуглеводородну сировину і про намір переглянути контракти з «Оху» — збільшити розмір відрахувань від її прибутків з 20 до 50%. Між тим керівництво державної компанії «Petroecuador» наполягало на більш високій нормі відрахувань, посилаючись на неухильне зростання цін на нафту на світовому ринку. Конфлікт з американським нафтовим гігантом так і не був вирішений. Давались взнаки певні тертя і з іншими іноземними компаніями, які потягнулись в Еквадор за «чорним золотом» — іспанською «Repsol», бразильською «Petrobras», мексиканською «Pemex», китайською «Согрорасіон Сhіна де Ретролео».

Новий президент Рафаель Корреа, який зайняв пост глави держави в січні 2007 р., також розіграв «нафтову карту» у своїй передвиборчій боротьбі, пообіцявши переглянути нафтові контракти під кутом зору національних інтересів і потреб країни. Поки ж увага президента зосереджена на прийнятті нової конституції, яка, очевидно, й буде визначати нововведення в стратегічному курсі розвитку країни, включаючи нафтову політику. Однак перші зміни в цьому напрямку вже очевидні: президент заявив про намір повернутися в ряди ОПЕК, вихід з якої в 1992 р., на його думку, був помилкою. Членство в «нафтовому картелі» при нинішній ситуації на світовому ринку може дати Еквадору чималі вигоди. Країні залишається тільки узгодити квоти по видобутку нафти і внести вступний внесок у 5 млн. дол.

Значна частина фінансових ресурсів країни концентрується в столиці Еквадору — місті Кіто, яке нараховує більше 2 млн. жителів і розташоване на висоті біля 4000 метрів над рівнем моря.

Значна частина населення відноситься до бідної, в країні поширюється наркоманія, високою є злочинність та корупція, приховування доходів від оподаткування. Податок на прибуток корпорацій в Еквадорі з 1.04.2007 р. складає 25%. За паритетом купівельної спроможності ВВП країни в 2001 р. складав 42,3 млрд. дол. США, а ВВП на душу населення — 3280 дол. США (при населенні 12,9 млн. чол.).

Певні доходи домогосподарства країни отримують від переказів з-за кордону родичів-заробітчани. Найбільшу частку цих переказів (35%) отримують домогосподарства з доходами від 50 до 300 доларів в місяць, переважну частину переказів отримують домогосподарства з доходом від 501 до 700 доларів в місяць, 15% переказів отримують ті домогосподарства, які мають доход від 901 до 1100 дол. на місяць.

Новий Президент Еквадору Р.Корреа старається не допустити розколу суспільства через диференціацію в доходах, як це відбувається в останні роки в Венесуелі та Болівії.

Президент Еквадору Рафаель Корреа оголосив на початку 2009 року про різке скорочення імпорту предметів розкоші з метою економії валютних коштів. «Такого заходу було вжито у зв'язку зі світовою фінансовою кризою й гострою нестачею доларів», — заявив Корреа. За його словами, обмеження на імпорт стосуються більш як 600 найменувань, у тому числі дорогих автомобілів і мобільних телефонів. Рішенням еквадорського уряду підвищено на 35% мито на взуття й одяг провідних світових дизайнерів. Еквадор з 2000 року відмовився від національної валюти, в обігу нині долари США. У зв'язку з падінням цін на нафту до бюджету Еквадору різко скоротилися надходження доходів від продажу «чорного золота». Нафта і грошові перекази еквадорців, що працюють за кордоном, є головними джерелами надходжень валюти в країну.

В Еквадорі президент Рафаель Корреа прагне зміцнити свою особисту владу шляхом внесення поправок до Конституції країни. Корреа висловився в підтримку проголошеної Чавесом концепції «Соціалізму ХХ століття», але він більш прагматичний і більш чітко виражає свої думки й прагнення, отже, він не буде ризикувати своїм майбутнім, зробивши ставку тільки на беззастережну підтримку Чавеса.

На відміну від Болівії, яка не має виходу до моря, Еквадор може експортувати свою нафту через свої власні порти. Більше того, в Еквадорі є потужний приватний сектор. У цій країні, на відміну від Болівії, не так багато незадоволених людей з-поміж корінного населення, і в результаті Корреа може поступово «відійти» від осі Чавеса.

компаній і фізичних осіб США на Кайманах экс-кандидат в президенти США сенатор Джон Керрі оцінив в суму 373 млрд. дол. GAO оцінює об'єми оптимізації податків США на Кайманах у 100 млрд. дол. в рік.

Виходом із ситуації Бокус бачить у посиленні роботи IRS і зміні податкової системи в США. IRS при цьому підтверджує дані про Каймани як про великий центр оптимізації податків, але з уточненнями.

За підсумками слухань ймовірні спроби в США зробити більш жорсткими правила роботи на Кайманах або профінансувати їх детальний аналіз, але швидких кроків в цій сфері не очікують, оскільки це зачіпає інтереси багатьох заможних американців.

19.8. Особливості фінансової системи Багамських островів

Багамські острови розташовані на однойменному архіпелазі у західній частині Атлантичного океану між півостровом Флорида та о. Гаїті, який нараховує понад 2000 коралових і скелястих островів, з яких лише 30 населені.

Держава є унітарною і поділяється на 21 район.

Багамські острови входять до Британської Співдружності. Главою держави є королева Великої Британії, яку представляє генерал-губернатор.

Офіційна назва країни — Співдружність Багамських островів. Столиця — Нассау (Nassau).

Населення Нассау налічує 175 тис. осіб. Місто розташоване на північному сході о. Нью-Провіденс в Атлантичному океані.

Місто є великим морським портом (вивіз цитрусових, томатів, ананасів). Діє аеропорт міжнародного значення «Оукс-Філдз». Нассау — один із найвідоміших курортів країни. У місті споруджені сучасні комплекси готелів, казино.

У 2004 р. на Багамах мешкало 301,7 тис. осіб, з яких більше половини — на о. Нью-Провіденс.

Чисельність економічно активного населення країни становить 156 тис., з яких 52% зайняті у туристичній сфері. У сільському господарстві і промисловості зайнято по 5% працездатного населення.

Незважаючи на «туристичний бум» 10,2% (2004) багамців є безробітними.

Багамські Острови — одна з найрозвинутіших країн Вест-Індії, фінансова система якої залежить від туризму й офшорної діяльності.

У 2004 р. ВВП становив 5,29 млрд. дол., або 17 700 дол. на душу населення (найвищий показник серед країн субрегіону). Економіку Багам майже повністю контролює іноземний капітал. Туризм забезпечує 50 національного прибутку, у ньому зайнято більше половини економічно активного населення.

Податкові пільги і гарантії таємниці вкладів зробили Багамські острови великим офшорним і фінансовим центром світу. У Нассау та Фріпорті діють відділення понад 400 банків (фізично присутні 190) й інших кредитно-фінансових закладів і фірм із США, Канади, Великої Британії тощо із загальним оборотом до 100 млрд. дол. на рік. У країні також зареєстровано 40 тис. офшорних фінансових, інвестиційних, холдингових, страхових і суднобудівних компаній. На островах відсутній податок на прибуток, а подохідний, на спадщину, додаткову вартість, нерухомість мають мінімальні ставки.

Активи банків, розташованих на Багамських островах, склали в 2000 р. — 272 млрд дол., в 2001 р. — 277 млрд дол., в 2002 р. — 304 млрд дол., в 2004 р. — 303 млрд дол., в 2005 р. — 304 млрд дол., в 2006 р. — 343 млрд дол., в 1 півріччі 2007 р. — 351 млрд дол.

Кількість інвестиційних фондів на Багамських островах на 1.01.2004 р. складала 707, на 1.01.2005 р. — 838, на 1.01.2006 р. — 750, а їх активи на 1.01.2006 р. склали 90 млрд дол. США.

Страхові компанії на Багамах можуть мати незначні мінімальні обсяги капіталу, для них майже відсутні будь-які податки, окрім щорічного державного збору в розмірі 2500 доларів США на рік.

На Багамських островах ліцензувати необхідно тільки страхування і банківську справу. Компанії, інкорпоровані на Багамах, можуть мати тільки одного директора, а управління фірмою можуть вести через уповноваженого агента. Посада секретаря в компанії необов'язкова. Замість податків на прибуток, капітал і майно існує тільки щорічний фіксований податок, який залежить від розміру статутного капіталу. Його величина коливається в межах від 100 до 300 дол. США.

Промисловість країни представлена видобутком рагоніту і випарюванням солі з морської води. Великий нафтопереробний завод працює на імпортованій сировині (Фріпорт). У Нассау зосереджено підприємства харчової (насамперед виробництво цукру й рому), швейної, текстильної, фармацевтичної і хімічної промисловості. На о. Великий Абако функціонує побудований американцями завод із виготовлення деревно-целюлозної маси (переробляє місцеву карибську сосну).

Під багамським прапором внаслідок зручностей в реєстрації і податкових пільг курсує 1120 суден (з 55 країн) загальним тоннажем 31,3 млн. бр.-реєстр. Великими портами є Нассау (обслуговує великі океанські судна, має природну гавань і безліч якірних стоянок для яхт і маломірних суден), Фріпорт (функціонує великий нафто-термінал і заправляють паливом океанські судна) і Матью–Тауе.

Економіка Багам залежить від зовнішньої торгівлі та інвестицій. Експортують (636 млн. дол.) переважно нафтопродукти (90% вартості експорту), медичні препарати, цемент, ром, морепродукти, тропічні овочі і фрукти. Приблизно 80% імпорту (з 1,63 млрд. дол.) припадає на нафту для реекспорту і переробки, імпортують машини й устаткування, транспортні засоби, продовольство.

Основними торговельними партнерами є США, Швейцарія, Велика Британія, Данія, Японія. Разом з тим, Багамські острови — перевалочний пункт наркотрафіку до США та Європи, що вимагає значних витрат на боротьбу з цим явищем.

Багами — одна з найбагатших країн регіону, символ розкоші, престижу й успіху. Завдяки унікальним природним ресурсам і своєрідній культурі її називають «Карибською Швейцарією». Держава витрачає значні кошти на підтримку екології, туризму.

На Багамських островах впроваджено безкоштовну обов'язкову освіту для дітей віком від 5 до 14 років. Письменність у країні сягає 98%. Власних ВНЗ немає (окрім заочного відділення університету Вест-Індії); тому багамці навчаються за кордоном.

Із 50-х років ХХ ст. Багамські острови переживають «туристичний бум». Щороку країну відвідують до 2 млн. осіб. Туристів приваблюють «морські сади», форт Шарлоти (1789), форт Фінкасл, ботанічний сад «Адастра Гардна» та ін.

Неподалік від центру столиці знаходиться форт Шарлоти (1788) і готельний комплекс «Атлантик» із 5 штучними лагунами (один із найбільших акваріумів під відкритим небом).

Приваблює відвідувачів Кораловий острів — найбільший у світі штучно створений кораловий риф із підводною обсерваторією.

Багами стали зимовим курортом для американців та європейців. Острів Великий Багама називають «Новою Рив'єрою» через його привабливість для туристів. Курорт відомий своєю пляжами, тропічною рослинністю і так званім Передайз Айленд (Острів-Рай) у гавані Нассау. Славляться Багами і своїми казино.

19.9. Особливості фінансової системи Монтсеррат

Маленький фрагмент суші в Карибському морі, острів Монтсеррат, вистояв у боротьбі зі стихією, яка обрушилась на нього в середині 90-х років ХХ ст. Вулканічна активність, яка почалась в 1995 р., за кілька років завдала стільки руйнувань, що на відновлення господарства, житлового сектору і інфраструктури знадобляться роки.

Про Монтсеррат в Україні практично ніколи нічого не писали. Про цю невеличку країну, яка у найкращі свої роки не дотягнула б до статусу міста в Україні, можна знайти лише кілька рядків у довідковій літературі. Тим не менше, характер його розвитку несе в собі риси, притаманні багатьом країнам Карибського моря.

Політичні зміни в 1940-1950-х роках, які призвели до спаду у традиційному сільському господарстві, змусили значну частину населення емігрувати. Тільки у другій половині 1950-х років більше 4000 чоловік переїхали до Великобританії, а гроші, які вони надсилали своїм родичам на батьківщину, стали головним джерелом доходів населення.

У 1970-х роках сільське господарство сконцентрувалось на вирощуванні фруктів (лайми, банани, манго, авокадо), овочів (томати, стручковий перець, картопля) і бавовни, а також на виробництві трав'яних чаїв. Однак серйозні проблеми, пов'язані з ерозією ґрунту, і еміграція населення, яка триває, значно зменшили об'єми експорту навіть цих культур. Сільське господарство давало майже 40% валового національного продукту. Промисловість же була представ-

лена підприємствами по переробці сільськогосподарської сировини (очистка бавовни, виробництво фруктових соків, а також овочевих і фруктових консервів) і працювала переважно на експорт.

Як і на багатьох інших Карибських островах, тут зростала залежність економіки від іноземного туризму. пляжі з темним вулканічним піском, пишна тропічна рослинність, яка вкривала красиві гори, спокійні бухти обіцяли незабутній відпочинок і чарівне усамітнення — так рекламували острів туристичні агенти. Головною перевагою вважалась віддаленість від метушливого світу великих міст. Спокій і усамітнення забезпечувались всім гостям острова, яким із самого серця Малих Антильських островів весь інший світ з його проблемами і переживаннями здавався дуже далеким. В 1970 р. Монтсеррат відвідали 9,5 тис. іноземних туристів, в 1978 р. — 18,9 тис. туристів, в 1987 р. їх кількість досяга вже майже 40 тис. чоловік.

З метою диферсифікації економіки в 1980-ті роки уряд почав залучати зарубіжний фінансовий і промисловий капітал. При участі іноземних компаній були організовані складальні виробництва побутової електроапаратури, виробів з пластмас, одягу та інших товарів експортної спрямованості. Три чверті товарного експорту в 1986 р. склали електротовари і упаковочні матеріали. Уряд Монтсеррата, як і уряди деяких інших держав Вест-Індії, надавав пільги для створення експортних виробництв на всій своїй території. Аналогічну політику створення зон експортних виробництв, яка стимулювалась програмою США під назвою «Карибська ініціатива», почали запроваджувати в 1980-ті роки в більшості країн Карибського басейну.

В останнє десятиріччя минулого століття туризм зайняв головну позицію в економіці Монтсеррата. В цілому промислове виробництво там ніколи й не було найважливішим сектором господарської діяльності. Після кількох століть «царювання» сільськогосподарських культур почався прискорений розвиток сфери послуг, попит на які з кожним роком у розвинутому світі, насиченому промисловими товарами, лавиноподібно збільшувався.

На початку 1990-х років Монтсеррат щорічно відвідували більше 30 тис. туристів, що у три і більше рази перевищувало чисельність населення острова. Туризм приносив майже 25% від ВНП. До 1995 р., за офіційними даними, туризм і пов'язані з ним сфери по-

слуг давали сумарно близько 40% ВВП колонії, у той час як частка традиційно головного сектору економіки — сільського господарства — не перевищувала 6%.

Крім свого вулканічного походження, Монтсеррат розташований на шляху формування тропічних ураганів, які постійно завдають серйозні збитки економіці.

Вулкан Суфрієр прокинувся влітку 1995 р. після 350-річної сплячки. Південну частину острова і м. Плімут накрило великою кількістю попелу, у зв'язку з чим в серпні того ж року довелося провести евакуацію населення. Вулканічна активність тривала протягом двох років, і у червні 1997 р. купол вулкана, який стримував викид лави, рухнув, в результаті чого стрімкий потік розпеченої лави поглинув сім населених пунктів, зруйнувавши більше 200 будинків, накрив аеропорт і спричинив загибель 19 чоловік. Через два місяці розпечена гірська порода спричинила пожежу у спустошеному Плімуті.

Майже половина площі острова, а саме його південна частина, до цього часу залишається забороненою небезпечною зоною.

Зараз всі монтсерратці проживають у північній частині острова. За 500 років пік населеності — 14 333 людини — на Монтсерраті відзначався в 1946 р. За три роки вулканічної активності виїхало майже дві третини населення, майже половина з яких — у Великобританію, а інші — на сусідні острови.

В межах програми допомоги своїй колонії Великобританія виділяє протягом шести років 189 млн. фунтів стерлінгів. В даний час будівництво залишається головним сектором економіки острова. За попередньою оцінкою, в 2004 р. воно дало 22,5% ВВП Монтсеррата. Протягом семи останніх років будівництво і державні послуги сумарно складають майже 50% ВВП.

Економічна політика останніх років направлена на найшвидше відновлення господарства, житла, комунікацій і інфраструктури, а також розвиток туристичного і офшорного банківського бізнесу. Оскільки залишилось всього лише кілька пляжів, зручних для відпочинку, увагу туристів тепер приваблюють красоти і природні багатства острова, а також його головна на сьогодні візитна картка — вулкан Суфрієр. Першою в програмах відвідування значиться відкрита в 1995 р. під керівництвом Британської геологічної служби

Вулканічна обсерваторія Монтсеррата, один із провідних в світі подібних закладів.

Турифраструктура поки ще представлена лише невеличкою кількістю маленьких готелей і ресторанів, які працюють при наявності клієнтів. Готелі Монтсеррата в 1995 р. мали 710 ліжкомісць, в 2002 р. цей показник склав тільки 265. В 2000 р. сюди приїхали лише близько 15 тис. чоловік.

Уряд, який розглядає туристичний сектор в якості основи майбутнього зростання і розвитку національної економіки, вважає відновлення туристичної інфраструктури однією із пріоритетних сфер інвестицій.

В Монтсерраті, як і в інших країнах — сусідах по регіону, уряд сприяє розвитку офшорного бізнесу. Закон про міжнародні комерційні компанії, прийнятий в 1985 р., поклав основу для реєстрації офшорних компаній. Цей акт більш зручний для ведення бізнесу у порівнянні з аналогічними правилами в регіоні.

Монтсеррат входить до складу Східнокарибського валютного союзу і має єдиний з іншими членами союзу Центральний банк з штаб-квартирою в м.Бастер, столиці Сент-Кітса і Невіса, і єдину валюту — східнокарибський долар (с.к. дол.). Внутрішній банківський сектор острова регулюється окремими законодавством, а Східнокарибський центробанк здійснює нагляд над його діяльністю у відповідності з Законом про банки. Місцевим законом про офшорну банківську діяльність від 1991 р. офшорним банкам на Монтсерраті дозволяли отримувати ліцензії на банківську діяльність. Цей закон пізніше коректувався у відповідності з міжнародними вимогами, а саме, в частині прийняття заходів по боротьбі з відмиванням грошей через офшорні банківські компанії.

У Монтсерраті законодавство про охорону банківської таємниці багато в чому аналогічне швейцарському. Передача кому-небудь інформації про клієнтів банків, крім правоохоронних органів в обговорених законом випадках, заборонена. Однак, на відміну від Швейцарії, тут не передбачені конкретні санкції за порушення законодавства про банківську таємницю.

На відміну від багатьох невеличких острівних «податкових гаваней» світу, де популярні інші види офшорів, тобто в основному трастові і міжнародні торгові компанії, для Монтсеррата характерна

саме спеціалізація на банківському офшорному секторі. За даними на середину 2003 р., на Монтсерраті було зареєстровано біля 50 міжнародних комерційних компаній. Тут, у порівнянні з іншими юрисдикціями, немає необхідності реєструвати трасти, і, як наслідок, не видано жодної ліцензії на трастову компанію.

Влада острова користується технічною підтримкою і рекомендаціями спеціалістів МВФ у фінансовій сфері. На відміну від деяких країн — сусідів по регіону Монтсеррат не був включений у список країн, які звинувачуються у відмові від співпраці в глобальній боротьбі з відмиванням грошей і створенні надто ліберальних умов для незаконного обігу коштів.

За даними на середину 2003 р., на острові було зареєстровано 11 офшорних банків з загальною сумою активів близько 1 млрд. дол. Всі вони належать латиноамериканським компаніям і ними ж контролюються. За даними на кінець 2002 р., тільки три таких банки тримали відкриті офіси на острові, і жоден не мав скільки-небудь значної фізичної присутності на Монтсерраті.

На даний момент здійснюється будівництво Індустріального парку Монтсеррата. Уряд планує залучити сюди іноземних виробників для розміщення виробництва шляхом введення податкових і митних пільг, а також надання переваг для доступу виробникам на ринки США, Канади і карибських країн в межах програм під егідою «Карибської ініціативи» і угод по загальному ринку країн КАРИКОМ. Оскільки Монтсеррат залишається залежною територією Великобританії і є членом асоціації заморських країн і територій, у нього також існують ряд привілеїв на доступ на ринок держав ЕС. Дані привілеї у свою чергу поширюються і на товари, що виробляються на острові підприємствами іноземних компаній. Виробництва, орієнтовані на експорт, у відповідності з законодавством Монтсеррата, звільнені від податків перші п'ять-десять років і отримують право безмитного імпорту сировини і комплектуючих матеріалів.

Влада, як і інвестори, пов'язує великі сподівання з відкриттям нового аеропорту (він почав роботу наприкінці травня 2005 р.) і з найшвидшим завершенням будівництва нового морського порту. Без цих об'єктів економіка маленького острова, який живе практично за рахунок зовнішніх зв'язків, в принципі не може бути

ефективною. Навіть собівартість туристичних послуг зростає в кілька разів через відсутність доступної і зручної інфраструктури, не кажучи про те, що більшість туристів не їдуть на Монтсеррат, а зупиняються на інших островах Вест-Індії, тільки щоб зменшити кількість пересадок по дорозі, скоротити час в дорозі і зекономити гроші на вертоліт чи паром до острова.

Незважаючи на всі економічні колізії, рівень ВВП на душу населення в Монтсерраті стабільно збільшується. В 1980 р. цей показник становив 2115 дол. США на людину, в 1990 р. він дорівнював 5688 дол., в 1998 р. — досягнув 9914 дол. Високий показник 1998 р. був обумовлений значним відтоком населення, і на початку нинішнього року він повернувся в більш реальні рамки: в 2003 р. об'єм ВВП знаходився на рівні 7600 дол. на людину. При цьому за паритетом купівельної спроможності він становив в середньому 5-6 тис. дол. США на душу населення.

19.10. Особливості фінансової системи Сент-Кітсу і Невісу

Сент-Кітс і Невіс — незалежна держава в Карибському регіоні, яка здобула незалежність в 1983 р. Вона входить до складу Британської Співдружності.

Фінансова система країни базується на доходах від туризму, на доходах від офшорного бізнесу. Багато з цих структур розміщені в столиці — в м. Бакстері.

Невіс — це невеликий острів в Атлантичному океані, розташований у 225 милях на схід від Пуерто-Ріко. Колишнє британське володіння. Відрізняється від інших островів високим рівнем життя і грамотності населення. У 1984 р. уряд Невісу оголосив острів податковою гаванню. Для залучення іноземних компаній були створені дуже сприятливі умови, і протягом 1984-1994 років на острові було зареєстровано понад 4 тисячі компаній. Законодавством Невісу іноземні компанії не оподатковуються податком на прибуток, якщо отриманий за межами острова. Акціонери, директори і співробітники іноземних компаній можуть оселитися в будь-якому місці острова й одержати на ньому громадянство. Компанії звільнені від щорічних звітів перед владою. Немає ніяких обмежень на проведення змін у складі керівних органів компаній. Акції можна

випускати іменні чи на пред'явника. Вартість акцій може бути зазначена в будь-якій валюті. Документацію фірми і її офіс можна розташовувати в будь-якій місці.

Якщо капітал компанії не перевищує 100 тис. дол. США, виплачується збір уряду острова в сумі 200 дол. Крім того, стягується плата за реєстрацію компанії в сумі 450 дол.

Контроль над дільністю іноземних підприємств практично відсутній. Існує тільки рекомендація вести документацію відповідно до прийнятого самим же підприємством статуту. Але сама документація контролю з боку влади не підлягає.

Компанії, зареєстровані на острові, можуть у будь-який час перевести свій офіс і документацію в іншу країну, одержавши на це цілком рутинну згоду влади Невісу і вносячи за це дуже скромну плату.

19.11. Особливості фінансової системи Тринідаду і Тобаго

Однією з найбільших нафтовидобувних країн Латинської Америки є Тринідад і Тобаго (територія 5,1 тис. кв. км, населення — 1,3 млн. чол.). Крім доходів від видобутку нафти, країна отримує значні доходи і від туризму, експорту окремих ліків.

Одним з найвідоміших лікарських засобів, експортованих із Тринідаду і Тобаго, є так звана ангостурська ароматична гіркота. З 1824 року її роблять члени однієї й тієї ж родини. Природно, що рецепт і технологія гіркоти тримаються у найсуворішій таємниці. З покоління в покоління секрет рецепта передається чотирьом членам родини — до того ж кожен з них знає тільки четверту його частину. Ці знавці живуть у різних місцях, вони ніколи і нікуди не їздять разом ні потягом ні теплоходом, ні літаком. Їм належить зустрічатися лише в момент готування ліків, коли для одержання готової продукції потрібно об'єднати секретні знання. Багато років рецепт передавався усно, і ось нарешті в 2008р. його було записано на папері. Документ одразу розділили на дві частини і поклали на збереження в сейфи двох різних банків. Про всяк випадок. Цікавих багато, а рецепт один.

В 70-ті роки ХХ ст. в країні досить неефективно використовувалися кошти від видобутку нафти.

В умовах сприятливої зовнішньої кон'юнктури уряд збільшив субсидії і позички приватним підприємствам з метою компенсації їх високих витрат, в тому числі пов'язаних з імпортом необхідних деталей і вузлів. Значні кошти направлялись і на субсидії споживачам. Загальний об'єм бюджетних субсидій в країні складав в 1978 р. 18% від нафтових надходжень. В 1974-1978 рр. в межах процесу масової націоналізації і росту зайнятості уряд придбав 40 приватних компаній, включаючи і нафтопереробну «Royal Dutch Refinery».

Зниження цін на нафту на початку 80-х років ХХ ст. призвело до скорочення урядових субсидій і економічного спаду в Тринідаді і Тобаго. ВВП знижувався в цій країні в 1982-1987 рр. в середньому на 6,3% в рік. Спад поряд з поступовим виснаженням нафтових запасів стали причинами проведення реформ.

Неоліберальні реформи в Тринідаді і Тобаго розпочалися в 1986-1989 рр. В Тринідаді і Тобаго в результаті приватизації і реорганізації державних підприємств тільки за період з 1996 по 2000 р. бюджетні трансферти і субсидії їм знизились з 4,5 до 2,8% ВВП. В результаті пошквалювання економіки і урядових зусиль по створенню нових робочих місць вдалось скоротити безробіття з 22,0% в 1988 р. до 12,8% в 2000 р. В окремий напрямок експортної діяльності виокремились поставки зрідженого газу на експорт. Середній темп приросту ВВП в 90-ті роки склав 5,0%.

Економічна політика Тринідаду і Тобаго в новому десятилітті стала більш соціально орієнтованою. Безробіття знизилось з 6,8% в 2006 р. З 2006 р. в країні здійснюються масштабні програми житлового будівництва. Якщо в Венесуелі в новому десятилітті спостерігалось скорочення частки нафтопереробної промисловості в ВВП у постійних цінах (з 5,3 до 3,6% в 2000-2003 рр.), то в Тринідаді і Тобаго частки газо- і нафтопереробки у валовому продукті в 2000-2006 рр. збільшилася з 5,5 до 9,4%. Частка нафтохімічної промисловості в ВВП в 2006 р. дорівнювала 4,9%. Її середня частка в експорті в 2000-2006 рр. становила близько 15%. Країна належить до числа світових лідерів з експорту аміака, метанолу і сечовини. Частка зрідженого газу в експорті в 2006 р. досягла 31,2%. У той час як нафтовий експорт Венесуели на 99,3% складається із сирової нафти, в Тринідаді і Тобаго він на 64,6% представлений продукцією нафтопереробки.

Про окремі показники розвитку фінансово-економічної системи Тринідаду і Тобаго за 1990-2006 рр. можна довідатися з таблиці 19.11.1.

Український експорт в Тринідад і Тобаго складав в (млн. дол. США) в 2001 р. — 2,0, в 2002 р. — 15,88, в 2003 р. — 20,04, в 2004 р. — 46,84, в 2005 р. — 38,24, в 2006 р. — 26,76, в 2007 р. (за січень-жовтень) — 29,98.

Таблиця 19.11.1

Показники економічного розвитку Тринідаду і Тобаго (1990-2006 рр.)*

Показники/рік	1990
Індекс гуманітарного розвитку	0,793
ВВП на д/н (в дол. 2000 р.)	3948
Очікувана тривалість життя населення (років)	71,6
Писемність дорослого населення (в %)	96,0
Споживання електроенергії на д/н (кВт/год.)	1900 (1980)
Кількість користувачів Інтернету на 1000 жителів	0,1
Частка сирової нафти в експорті (в %)	36,4
Частка машин і обладнання в експорті (в %)	0,9 (1995)

*Латинська Америка. — 2008. — №11. — С.37.

19.12. Особливості фінансової системи Гренади

Гренада — одна із незалежних держав Латинської Америки. Значні доходи вона отримує від туризму і офшорного бізнесу. Гренада відноситься до розвиткових країн з рівнем ВВП на душу населення від 800 до 10000 дол. США. В країні створені дуже спрощені умови для реєстрації банківських структур. В цій країні не завжди дотримуються міжнародних норм щодо боротьби з відмиванням «брудних» грошей та з іншими фінансовими шахрайствами, що породжує певні проблеми для країни з боку міжнародних організацій.

Ці проблеми нещодавно вийшли на перший план у Гренаді (населення 102 тисячі чоловік). У цій країні до останнього часу за міжнародні фінансові операції відповідали два чиновники міністерства фінансів, причому жоден із них не був ні фінансистом, ні юристом. Головний офшорний банк цього острова — «Перший міжнародний» літом 2000 року збанкрутував, оскільки виявився неспроможним виплатити платню своїм співробітникам, не кажучи вже про вкладників, яким свого часу було обіцяно 250% річних.

Гренада, як і деякі її сусіди, продавала інвесторам своє громадянство. Така схема дозволила виконавчому директору банку Гілберту Циглеру стати гренадцем і змінити своє ім'я на Ван Брінк. Засновуючи 1997 року банк, він не пред'явив необхідного статутного капіталу у розмірі 2,2 млн. доларів, проте аргумент у вигляді рубіна вартістю 25 млн. доларів (справжнє місцеперебування якого невідомо) забезпечив йому отримання банківської ліцензії.

«Першому міжнародному» довго щастило уникати серйозних аудитів і перевірок. Зате він прославився на міжнародній політичній арені. 2000 р. він профінансував чартерний рейс «Боїнга-737», що перевозив представників збройних угруповань із Демократичної Республіки Конго до Гренади. (При цьому гренадський міністр закордонних справ виголосив перед прибульцями привітальну промову). Крім того, «Перший міжнародний» запропонував виділити 80 млн. дол. позики для так званої Резервної системи Африканського союзу, яка виконувала б роль центрального банку повстанців.

У березні 1999 року аудиторі попереджали прем'єр-міністра Гренади Кейта Мітчела, що «Перший міжнародний» практично не має нормальної системи бухгалтерського обліку. Перевіряючи також висловили свої підозри з приводу можливої участі цього банку у відмиванні грошей. Гренадський уряд звернувся по допомогу до Федерального бюро розслідувань США. Банк тим часом продовжував функціонувати, доки не збанкрутував. За словами керівництва Гренади, тоді воно зробило максимум можливого. Зараз же нове керівництво міністерства фінансів цієї країни працює над тим, щоб зробити жорсткішими нормативні акти, які регулюють функціонування в країні фінансової та банківської систем.

Гренада — не єдиний карибський острів, що не зміг захистити себе від несумлінних зовнішніх «інвесторів». І влада винна в цьому лише частково. І в уряді, і на державній службі, і серед представників приватного сектору цієї країни кваліфіковані кадри — велика рідкість. До того ж люди, які працюють у цих сферах, чудово знають одне одного, і критики наявного стану речей легко можуть позбутися вигідного контракту або перспективи отримати високооплачувану посаду в системі державного управління. Сподіватися, що ситуацію можуть змінити демократичні вибори, також не доводиться. У карликових державах, з огляду на їх нечисельний електорат, вони

інколи дають надзвичайні результати. У тій-таки Гренаді опозиція в парламенті представлена лише одним депутатом.

19.13. Особливості фінансової системи Нідерландських Антильських островів

Нідерландські Антильські острови є залежним від Нідерландів політико-територіальним утворенням. Основні доходи отримуються за рахунок офшорної діяльності та туризму. На них діє континентальне право, як і в ряді європейських офшорів (Швейцарії, Ліхтенштейні).

На Нідерландських Антильських островах емітується значна частина міжнародних боргових цінних паперів. Зокрема, станом на грудень 2005 р. через офшорні фінансові центри було емітовано усіх інструментів на суму близько 840 млрд. дол., а 12% із цього обсягу припало на Нідерландські Антильські острови.

Нідерландські Антильські острови є гаванню зручного прапора. Судноплавна компанія, яка зареєстрована на цих островах, отримує численні і досить істотні пільги. Судновласникам гарантується швидка і спрощена реєстрація іноземних суден. Місцеві органи влади зазвичай охороняють анонімність посадових осіб судноплавних компаній та гарантують охорону конфіденційності їх комерційних операцій. Замість податків зареєстровані тут судноплавні компанії сплачують помірні реєстраційні та річні збори в залежності від водотоннажності і призначення суден.

Судноплавній компанії дозволене тут вільне наймання членів екіпажу з нерезидентів країни приписки суден, але деякі переваги при найманні віддають громадянам країни приписки судна. Від судноплавної компанії тут не вимагають неухильного дотримання всіх норм міжнародного мореплавання. Місцева влада звичайно охороняє анонімність директорів та інших посадових осіб судноплавних компаній і гарантує збереження конфіденційності їхніх комерційних операцій. Головна ж перевага зареєстрованих тут судноплавних компаній — їх звільняють від усіх місцевих податків на доходи, отримані за межами країни реєстрації.

Нідерландські Антильські острови відносяться до країн і залежних територій, які серед розвиткових країн відносяться до країн з високим душевим доходом (більше 10000 дол. США).

19.14. Особливості фінансової системи Британських Віргінських островів

Британські Віргінські острови є залежними від Великої Британії політико-територіальним утворенням. Вони відомі як великий офшорний центр. Доходи вони отримують як від офшорного бізнесу, так і від туризму.

На 1.01.2004 р. на Британських Віргінських островах нараховувалося 2391 офшорний інвестиційний фонд, на 1.01.2005 р. — 2613, на 1.01.2006 р. — 2886 з активами в розмірі 100 млрд. дол. США.

На Британських Віргінських островах емітується певна частина міжнародних боргових цінних паперів.

Запитання і завдання для самоперевірки

1. В чому полягають особливості фінансово-економічної системи Коста-Ріки?
2. Які особливості фінансової політики Президента Гватемали А. Колома ви можете назвати?
3. В чому полягають особливості фінансової системи Еквадору?
4. Які особливості фінансової системи Барбадоса ви можете назвати?
5. В чому полягають особливості створення інвестиційних фондів на Бермудських островах?
6. Які особливості фінансової системи Сальвадору ви можете назвати?
7. В чому полягає привабливість фінансової системи Кайманових островів для нерезидентів?
8. В чому полягають особливості фінансової системи Багамських островів?
9. Як впливає туризм на фінансову систему Монтсеррата?
10. В чому полягають особливості офшорної зони на Невісі?

11. В чому полягають особливості фінансової системи Тринідаду і Табаго?

12. Які особливості фінансової системи Гренади ви можете назвати?

13. В чому полягають особливості фінансової системи Нідерландських Антильських островів?

14. Які особливості фінансової системи Британських Віргінських островів?

Список використаної та рекомендованої літератури